

Juryrapport Russisch-Nederlands Nederland Vertaalt 2018

De keuze voor het te vertalen gedicht viel dit jaar op een vers van Vladislav Chodasevitsj (1886-1939), een van de vertegenwoordigers van de Russische ‘zilveren eeuw van de poëzie’, minder bekend dan de ‘grote vijf’ – Achmatova, Mandelstam, Pasternak, Tsvetajeva en Majakovski – maar wel een kanjer, ook hij. Tussen zijn generatiegenoten valt hij misschien het meest op door zijn huiver voor experimentele verstechniek en voor modernistische topoi. Zijn gedichten zijn daarmee over het algemeen toegankelijker dan die van zijn collegae. Daar staat tegenover dat ze zich kenmerken door de ‘verraderlijke eenvoud’ die het waarmerk is van de zon van de Russische poëzie, Alexandr Poesjkin, maar ook van (de vroege) Achmatova en (de late) Mandelstam. Niets in deze poëzie is gezocht: de syntaxis, het lexicon, de beelden en het rijm & ritme zijn zo ‘vanzelfsprekend’ dat de geringste inbreuk daarop gaat schuren. Het is dan ook juist dit soort poëzie dat aan de vertaler de allerhoogste eisen stelt.

We mochten ons verheugen in een relatief groot aantal inzendingen: 53 in totaal! Een handjevol daarvan was het werk van Russischtaligen, waardoor hun werk min of meer buiten mededinging blijft; wel willen we hen speciaal noemen en prijzen voor hun lef en voor de enorme prestatie die het vertalen van poëzie in je eigen taal naar poëzie in een vreemde taal altijd zal blijven, hoe goed men de vreemde taal, c.q. Nederlands, ook beheerst.

Deel van de opdracht was een vertaling te leveren met behoud van rijm en metrum. Precies de helft van de inzendingen (26) had zich wat het rijm betreft aan de opdracht gehouden; van de andere helft had weer de helft (13) moeite gedaan het rijm te behouden, maar was daar slechts ten dele in geslaagd. De overige 14 hadden het rijm geheel of vrijwel geheel overboord gezet. Een onverwacht groot aantal rijmparen keerde in veel vertalingen terug: ontmoeten-begroeten, gesprek-gek, gedoemd-genoemd, lot-zot. Ook het rijm uur-vuur kwamen we zes keer tegen, hoewel er van ‘vuur’ – in overdrachtelijke zin – in het origineel eigenlijk geen sprake is, en we in dat geval dus kunnen spreken van rijm dwang. Natuurlijk werd er erg veel gerijmd op -acht(en), maar ook daarbij was vaak rijm dwang in het spel. Verrassenderwijs hadden de meeste inzenders meer moeite met het metrum dan met het rijm: bij 12 vertalers werd het metrum consequent toegepast, bij 11 minder consequent, en bij de overigen niet of nauwelijks. Uiteindelijk telden we slecht 9 inzendingen waarvan zowel rijm als metrum van het origineel consequent waren overgebracht naar het Nederlands.

Tot de grootste struikelblokken in het Russisch behoorde het woord друг, dat weliswaar mannelijk is en inderdaad meestal voor (mannelijke) vrienden wordt gehanteerd, maar wel degelijk ook heel goed kan worden gebruikt voor een vriendin: een vriendin met wie je geen seksuele verhouding (meer) hebt. Wie hier de bocht uit vloog had de situatie van het gedicht – er is sprake van twee oudere mensen, een man en een vrouw die ooit iets met elkaar hebben gehad – niet begrepen. Ook Ligurië bleek nogal eens bewust of onbewust te zijn verdonkeremaand; het ligt natuurlijk wel in Italië en het landschap en klimaat lijken op dat van de Riviera, maar juist zulke concrete topen zijn essentieel voor de poëtica van dichters als Chodasevitsj en mogen dus niet door de vertaler worden verkwanseld. Als derde lexicale instinker moet het woord внушенные worden genoemd, hier te vertalen als ‘geïnspireerd’, ‘ingefluisterd’ of iets dergelijks.

We bereikten vrij snel overeenstemming over de te nomineren bijdragen. Dit zijn hun namen op alfabetische volgorde:

Bertus Beltman (Emmen). Als tekortkomingem ervoer de jury de wisseling tussen versregels met 4 en versregels met 5 voeten en twee door rijmdwang ingegeven woorden (‘vuur’, ‘gebouw’). De quasi-nonchalante spreektoon daarentegen is heel mooi getroffen.

Jan Robert Braat (Strasbourg). Het rijm ‘alkoofje-strofen’ is een prachtvondst en past ook goed bij het andere gehanteerde halfrijm ‘zijn we-pijnlijk’. De syntaxis, die nergens het geringste geweld wordt aangedaan, maakt deze vertaling tot een waar genot. Regel 6 (‘We blijken anders dan we dachten’) is naar het oordeel van de jury te zeer een eigen, niet goed te verdedigen interpretatie van de vertaler.

Mirjam Kies (Eindhoven). Ook dit is een voortreffelijke vertaling. De laatste regel (‘de verzen waarvan jij de muze bent’) heeft precies de geniale simpelheid die we willen. Het rijm ‘sponde-stonden’ (in de zin van ‘uren’) geeft weliswaar een archaisch tintje aan het gedicht, dat dit echter heel goed kan hebben. Ook het rijm ‘interesse-prinses’ is een sublieme vondst, en dat het geen volrijm is doet niets af aan de kwaliteit ervan. Dat de vertaler consequent vijf in plaats van vier voeten gebruikt is alleszins acceptabel en – in het Nederlands – misschien zelfs mooier dan de altijd wat springerige jambische viervoeter.

Pauline Nekeman (Eindhoven). Het ritme is weliswaar consistent maar wijkt erg af van het metrum dat Chodasevitsj gebruikt. ‘Afzondering-bewondering’ is een mooi rijm, maar ‘bewondering’ is er nogal met de haren bijgesleept. De nominatie is met name te danken aan de vertaling van de tweede strofe, waar de toon en beeldtaal van het origineel perfect worden weergegeven.

Wilfred Vrijstein (Amsterdam). Mooi, simpel en knap. Dat in de tweede strofe één rijm volledig wordt verwaarloosd doet in feite geen afbreuk aan het gedicht noch aan de vertaling. Maar het is jammer dat het laatste woord ernaast zit: ‘toegewijd’ kun je in het Nederlands niet in deze context gebruiken en is dus gewoon fout.

Over de winnaar hoefde de jury zich niet lang het hoofd te breken: het was de enige inzending die unaniem het hoogste cijfer kreeg van de drie juryleden. De bekroonde vertaling blinkt uit in authenticiteit: geen moment ontstaat het gevoel dat we met een vertaling te maken hebben, geen moment blijft het Nederlands steken in het Russisch. Daarbij gaat de semantische bewegingsvrijheid die de vertaler neemt nooit over de grens. De trefzekerheid van de woordkeus beantwoordt aan de trefzekerheid van het rijm en het ritme: de verhouding tussen metrum en ritme levert precies de juiste muziek, en de rijmwoorden zijn even origineel als vanzelfsprekend. Bravo!

And the winner is...
Mirjam Kies uit Eindhoven.

De jury

Hans Boland
Michel Krielaars (voorzitter)
Aai Prins